

ЯК НАВЧАТИ УЧНІВ ГРОМАДЯНСТВА

Громадянська освіта. 10-й клас (Частина I)

Основне завдання курсу громадянської освіти — не лише засвоєння учнями певних знань. Навчання громадянства має сприяти формуванню в них умінь громадянської участі та громадянської відповідальності. Важливим засобом розвитку громадянської компетентності здобувачів освіти є практичні заняття.

Тема. Як організувати й провести практичні заняття з курсу «Громадянська освіта»

Практичні заняття — це форма навчального заняття, на якому вчитель організовує детальний розгляд учнями окремих теоретичних положень навчального предмета, формує вміння та навички їхнього практичного застосування через виконання поставлених завдань.

Практичні заняття **мають подвійну мету:**

- 1) є способом навчання учнів окремим аспектам нового матеріалу на основі опрацювання інформації з різних джерел;
- 2) виступають важливим засобом розвитку громадянської компетентності учнів.

Кожне практичне заняття має **присвячуватись певній темі** (у навчальній програмі запропоновано їх орієнтовний перелік) та передбачає переважно самостійну роботу учнів над окремими питаннями з використанням різноманітних джерел інформації. Під час практичного заняття вчитель є консультантом самостійної роботи учнів, надаючи необхідну допомогу відповідно до їхнього віку та пізнавальних можливостей.

Практичні заняття з громадянської освіти **мають унормовувати:**

- *способи діяльності учнів* (доведіть, обґрунтуйте, дайте визначення, проаналізуйте, дайте юридичну оцінку, порівняйте, визначте види, підстави тощо);

- *саме завдання* (умови/зміст події, явища, процесу, ситуації);
- *джерела інформації* (текст підручника, документи), набуті раніше знання учнів, їхній досвід, необхідні для аналізу явища, процесу, ситуації, події.

Для проведення таких занять вчитель повинен ретельно підготуватись: опрацювати зміст теми (наприклад, за підручником), ознайомитися з додатковою літературою, скласти план практичного заняття з визначенням тривалості кожного етапу, сформулювати/підібрати пізнавальні завдання для роботи учнів у класі та вдома.

Якщо вчитель плануватиме велику кількість практичних занять (наприклад 20—25, що становить приблизно третину навчальних годин), то для уникнення дублювання та розвантаження уроків потрібно окремі питання тих чи тих тем розглядати на практичних заняттях. Наприклад, питання «Життєві цінності і пріоритети» — у практичному занятті № 1 «Якими є життєві цінності людини»; питання «Поняття прав дитини. Захист прав дитини» — у практичному занятті № 5 «Як захищають права дитини»; питання «Поняття конфлікту та його види. Стадії конфлікту. Способи подолання конфліктів» — у практичному занятті № 10 «Як поводитись у конфліктній ситуації» тощо.

На нашу думку, будь-який урок із громадянської освіти в 10-му класі можна організувати й проводити як практичне заняття чи міні-тренінг, якщо й учитель має достатньо навчального матеріалу, клас — певний рівень знань та в розкладі є спарені уроки з предмета.

Детальні описи практичних занять із курсу викладено в третьому розділі методичного посібника «Практичний довідник учителя громадянської освіти», що має назву «Як організувати й провести практичні заняття з громадянської освіти». У посібнику на основі концептуальної базової моделі практичного заняття подано ґрунтовні рекомендації щодо проведення 21 (відповідно до наведеного в ньому варіанта планування) практичного заняття, які охоплюють усі частини змісту предмета за навчальною програмою. В описі кожного заняття подано необхідні тексти, ретельно розкрито його структуру, методика реалізації кожної частини, найбільш ефективні методи тощо.

Зазначимо, що кількість пізнавальних завдань у кожному практичному занятті надлишкова, тому вчитель може: 1) обрати ті чи ті завдання для роботи учнів на уроках і вдома, враховуючи їхні пізнавальні інтереси, рівень навченості класу, специфіку регіону тощо; 2) провести практичне заняття протягом 2 навчальних годин (це доцільно, якщо є спарені уроки); 3) використати окремі завдання практичних занять на тих чи тих уроках із тем розділу або для тематичного оцінювання учнів; 4) запропонувати учням окремі завдання для домашньої роботи.

Сценарії запропонованих занять можуть бути матрицею для створення вчителем практичних занять із курсу «Громадянська освіта».

Подано приклад практичного заняття (у запропонованому в попередньому матеріалі календарному плануванні до курсу це урок за № 14). Пропонуємо два сценарії — для вчителя та для учнів.

Практичне заняття (до розділу 2. Права і свободи людини) «Якою є роль правозахисних організацій і правозахисників» (для вчителя).

Після цього заняття учні/учениці зможуть:

- пояснювати різницю між правоохоронними органами й правозахисними організаціями;
- описувати основні напрями діяльності правозахисних організацій та наводити приклади;
- ділитися власними ідеями щодо проблем, які виникають у правозахисних організацій та правозахисників у обстоюванні прав людини;
- висловлювати власне ставлення до суспільного значення діяльності правозахисних організацій і правозахисників в Україні та світі.

Вступна частина

Розпочніть заняття із запису на дошці словосполучення «правозахисні організації». Запитайте в учнів, що воно означає. Їхні думки запишіть. Потім попросіть учнів визначити різницю між правозахисними організаціями й правоохоронними органами в Україні (поліція, СБУ, прокуратура). Висловлені думки запишіть. Відведіть на цю роботу 4—5 хв. Після цього представте тему та очікувані результати заняття.

Текст 1

Для чого створюють правозахисні організації

Правозахисні організації є особливим видом недержавних (неурядових) організацій, діяльність яких спрямована на утвердження й захист прав і свобод людини, ефективний контроль за їх дотриманням державою, її органами і посадовими особами. Основні напрями діяльності такі: захист прав людини в конкретних ситуаціях, громадські розслідування порушень прав людини державними органами, надання допомоги жертвам порушень прав людини; поширення інформації про права людини, правове виховання, аналіз (моніторинг) стану прав людини.

Предметом контролю правозахисних організацій є поточна державна політика в галузі прав людини, рішення, дії/бездіяльність дер-

жавних органів та їх посадових осіб, які порушують права і свободи людини чи створюють перешкоди для здійснення людиною своїх прав і свобод, або людину незаконно залучають до виконання обов'язків чи незаконно притягають до юридичної відповідальності. Тому правозахисні організації розглядають заяви і скарги фізичних та юридичних осіб, звернення групи людей, а також проводять розслідування за власною ініціативою.

Правозахисні організації активно діють для захисту прав людини та громадських інтересів, сприяючи при цьому зменшенню організованого тиску на людину, здійснюваного державою (її органами та посадовими особами).

Основна частина

1. Запропонуйте учням у парах опрацювати текст 1 на с. 5, виписати основні завдання правозахисних організацій та відповісти на запитання: Чи потребує цей перелік доповнення? Якщо так, то що, на вашу думку, потрібно додати?

Об'єднайте учнів у пари чи по троє та попросіть у такому складі обговорити результати роботи із текстом

2. Запропонуйте учням, працюючи в тих самих групах, використати електронні ресурси й скласти на аркуші паперу перелік (до 5 позицій) правозахисних організацій, що діють на різних рівнях — міжнародному, всеукраїнському, регіональному, указавши проблеми, які вони вирішують (таблиця).

Попросіть доповідачів груп прикріпити аркуші з результатами роботи на дошку. У загальному колі обговоріть запитання:

— Які у вас враження від роботи?

— Чому, незважаючи на існування міжнародних, регіональних та національних (на державному рівні) механізмів захисту прав людини, кількість правозахисних організацій сьогодні є значною?

3. Об'єднайте учнів у трійки (або нехай вони продовжують працювати в тих самих групах) і запропонуйте їм виконати таке завдання:

1) Пригадайте та запишіть імена (3—4) відомих правозахисників.

2) Складіть протягом 3—4 хв перелік рис характеру (4—5) та вмінь (4—5), якими має володіти людина, яка здійснює правозахисну діяльність: особисті якості, уміння й навички.

3) Повідомте результати роботи іншій трійці/групі.

Після цього організуйте обговорення з учнями запитання:

— Чи можна назвати активну діяльність правозахисника громадянським подвигом? Чому?

4. Запросіть учнів індивідуально прочитати текст та визначити власну позицію щодо викладеного в ньому: «згоден/згодна», «не згоден/не згодна»; обґрунтувати свою позицію, записавши 2—3 аргументи.

Тепер об'єднайте учнів у 2 групи (якщо учнів багато — у 4 (по 2 з кожної позиції) відповідно тій чи тій позиції). Запропонуйте в групах обговорити аргументи та сформулювати 2—3 найвагоміших від групи. Проведіть з учнями колективну міні-дискусію (текст 2).

Текст 2

Правозахисні організації та суспільство

Відносини правозахисних організацій з іншою частиною громадянського суспільства є специфічними й можуть бути далеко небезхмарними. Недержавна організація захищає інтереси громадян, а оскільки конфлікти інтересів у суспільстві неминучі, то правозахисні організації за характером своєї діяльності змушені залагоджувати ці конфлікти. Фактично правозахисні організації мають відігравати роль буфера між суспільством, державою та різноманітними суспільними групами. Водночас можлива ситуація, коли правозахисники відстоюватимуть інтереси держави у випадку загрозливої поведінки екстремістських, радикальних структур суспільства.

Підсумкова частина

Попросіть учнів протягом 5 хв написати в зошиті відповіді на такі запитання:

1. Що я вже знаю про правозахисні організації та правозахисників?

2. Про що я хочу дізнатися більше або чого навчитися?

3. Як можна використати ці знання й уміння в житті?

За наявності часу надайте слово 2—3 учням.

Використані джерела:

1. Пометун О. І., Ремех Т. О. Практичний довідник учителя громадянської освіти: методичний посібник Київ, 2018.

2. Ремех Т. О., Пометун О. І., Бондарук І. П. Громадянська освіта (інтегрований курс). 10 клас. Тестовий контроль результатів навчання. Київ: Літера ЛТД, 2018.

Таблиця

Правозахисні організації

Назва	Рівень, на якому діє	Чим займається

Практичне заняття

ЯКОЮ Є РОЛЬ ПРАВОЗАХИСНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ І ПРАВОЗАХИСНИКІВ (для учнів)

I. Пригадайте

Запишіть, що означає це словосполучення

Правозахисні організації — _____

II. Прокоментуйте

Індивідуально прочитайте текст та виконайте завдання:

Випишіть основні завдання правозахисних організацій _____

Дайте відповіді на такі запитання:

Чи потребує цей перелік доповнення? Якщо так, то що, на вашу думку, потрібно додати? _____

У парах обговоріть результати своєї роботи.

ДЛЯ ЧОГО СТВОРЮЮТЬ ПРАВОЗАХИСНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Правозахисні організації є особливим видом недержавних (неурядових) організацій, діяльність яких спрямована на утвердження й захист прав і свобод людини, ефективний контроль за їхнім дотриманням державою, її органами і посадовими особами. Основні напрями їх діяльності такі: захист прав людини в конкретних випадках, громадські розслідування фактів порушень прав людини державними органами, надання допомоги жертвам порушень прав людини; поширення інформації про права людини, правове виховання; аналіз (моніторинг) стану прав людини.

Предметом контролю правозахисних організацій є поточна державна політика в галузі прав людини, рішення, дії/бездіяльність державних органів та їх посадових осіб, які порушують права і свободи людини чи створюють перешкоди для здійснення людиною своїх прав і свобод або людину незаконно залучають до виконання обов'язків чи незаконно притягають до юридичної відповідальності. Тому правозахисні організації розглядають заяви і скарги фізичних осіб та юридичних осіб, звернення групи людей, а також проводять розслідування за власною ініціативою.

Правозахисні організації активно діють на захист прав людини та громадських інтересів, сприяючи при цьому зменшенню організованого тиску на людину, здійснюваного державою (її органами та посадовими особами).

III. Виконайте разом

У парах/групах, використовуючи електронні ресурси, складіть перелік (до 7 позицій) правозахисних організацій, що діють на різних рівнях — міжнародному, всеукраїнському, регіональному та ін. та вкажіть, які питання вони розв'язують (можна скористатися зразком таблиці).

У загальному колі обговоріть запитання (коротко запишіть відповіді): Чому, незважаючи на існування міжнародних, регіональних та національних (на державному рівні) механізмів захисту прав людини кількість правозахисних організацій сьогодні є значною? _____

IV. Потренуйтеся разом

Пригадайте та запишіть імена (3—4) відомих вам правозахисників. _____

У трійках/парах складіть перелік якостей (4—5) та вмінь (4—5), якими має володіти людина, яка здійснює правозахисну діяльність:

особисті якості: _____;

уміння й навички: _____.

Представте результати роботи іншій трійці/групі. Обговоріть:

Чи можна назвати активну діяльність правозахисника громадянським подвигом? Свою думку обґрунтуйте та запишіть. _____

V. Поміркуйте й доведіть

Індивідуально прочитайте текст та визначте власну позицію щодо викладеного в ньому: «згоден/згодна», «не згоден/не згодна».

Обґрунтуйте свою позицію, записавши 2—3 аргументи _____

Тепер об'єднайтеся в дві групи відповідно до тієї чи іншої позиції. У групах обговоріть ваші аргументи та сформулюйте два найвагоміших від групи.

Проведіть міні дискусію в загальному колі.

Правозахисні організації та суспільство

Відносини правозахисних організацій з іншою частиною громадянського суспільства є специфічними й можуть бути далеко не безхмарними. Недержавна організація захищає інтереси громадян, а оскільки конфлікти інтересів у суспільстві неминучі, то правозахисні організації за природою своєї діяльності повинні залагоджувати ці конфлікти. Фактично правозахисні організації мають відігравати роль буфера між суспільством, державою та різноманітними суспільними групами. Водночас можлива ситуація, коли правозахисники відстоюватимуть інтереси держави у випадку загрозливої поведінки яких-небудь екстремістських, радикальних структур суспільства.

VI. Оцініть результати

1. Що я вже знаю про правозахисні організації та правозахисників?

2. Про що я хочу дізнатися більше або чого навчитися?

3. Як можна використати ці знання й уміння в житті?

Тетяна РЕМЕХ, кандидат педагогічних наук, завідувач відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України, учитель правознавства та громадянської освіти НВК «Святошинська гімназія», м. Київ

Олена ПОМЕТУН, доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України, член-кореспондент НАПН України